

درس نامه

کلید واژه‌ها: علم منطق، تفکر و تعقل

ملاک برتری انسان

ملاکی که همواره در طول تاریخ برای برتری انسان تکرار شده و عمومیت یافته، **قدرت تفکر و اندیشه** است که معمولاً در کتاب‌های منطقی و فلسفی از آن به «**نطق**» یاد می‌کنند.

نکته مقصود از نطق در این جا تفکر و تعقل است که در سخن گفتن تجلی می‌یابد؛ و نه خود سخن گفتن.

دلیل این که ارسطوئیان (کسانی که مبانی اصلی فلسفه ارسطو را پذیرفته‌اند) گفته‌اند انسان «حیوان ناطق» است، نشان دادن جایگاه رفیع اندیشه در ساختار وجود انسان است.

نکته ارسطو را «معلم اول» نیز می‌نامند.

منطق و رابطه آن با تفکر انسان

وجود ما آمیخته‌ای از **جسم** و **روح** است که فعالیت هر کدام از آن‌ها **هدفدار** و **قانونمند** است.

مهم‌ترین فعالیت روح انسان ← تفکر

قواعد حاکم بر دنیای تفکر ← منطق

انسان‌ها ذاتاً موجودات متفکری هستند و نقش دانش منطق **بهره‌برداری بهتر** از این **فرایند طبیعی** است.

علم منطق: دانشی که طرز کار ذهن را در عمل تفکر تشریح می‌کند تا انسان با آگاهی از طرز کار ذهن بهتر از آن استفاده نماید.

فوائد منطق > آشنایی با طرز کار ذهن و تسریع و بهبود تفکر
چلوگیری از بروز برخی اشتباهات فکری

نکته منطق از ذات انسان سرچشمه می‌گیرد و هیچ‌کس ابداع کننده آن نیست؛ همان‌طور که هیچ‌کس ابداع کننده طرز کار قلب نمی‌باشد.

ارسطو طرز کار خدادادی ذهن را کشف و مدون نمود؛ بنابراین ارسطو **کاشف** و **مدون** قواعد منطق است؛ نه مبدع و طراح آن.

سوالات چهارگزینه‌ای

ملاک برتری انسان

۱. اساس تفکر در انسان، ارادی ... و حیات ذهن به ... است و وظیفه‌ی «علم منطق» ... می‌باشد. (متن صفحه‌های ۱ تا ۳ کتاب درسی) (کنکور خارج از کشور ۹۰)
- ۱) نیست - اندیشیدن - آشنایی انسان با طرز کار ذهن
 - ۲) است - اندیشیدن - آشنایی انسان با طرز کار ذهن
 - ۳) است - نطق - به دست دادن قوانین و ضوابط درست اندیشیدن
 - ۴) نیست - نطق - به دست دادن قوانین و ضوابط درست اندیشیدن
۲. آنچه سبب تمایز انسان از سایر مخلوقات می‌شود، قدرت ... است و نقش اصلی دانش منطق، ... می‌باشد. (متن صفحه‌های ۱ تا ۳ کتاب درسی) (آزمون کانون - ۲۳ مهر ۹۵)
- ۱) تفکر و تعقل - وضع قوانین منطقی مربوط به آن
 - ۲) تفکر و تعقل - بهره‌برداری بهتر از این فرآیند طبیعی
 - ۳) سخن گفتن - بهره‌برداری بهتر از این فرآیند ارادی
 - ۴) سخن گفتن - ابداع قوانین منطقی مربوط به آن
۳. با توجه به تعریف ارسطوئیان از انسان، کدام گزینه درست نیست؟ (متن صفحه‌های ۱ تا ۳ کتاب درسی) (آزمون کانون - ۲۴ بهمن ۹۳)
- ۱) ملاک برتری انسان بر سایر موجودات قدرت تفکر و اندیشه‌ او است.
 - ۲) ناطق بودن انسان اشاره به این دارد که انسان موجودی است که از روی فکر سخن می‌گوید.
 - ۳) تعریف ارسطوئیان از انسان، بیانگر اهمیت و جایگاه سخن گفتن در ساختار وجودی انسان است.
 - ۴) تفکر، مهم‌ترین فعالیت روح انسان است که در کتاب‌های منطقی و فلسفی معمولاً به نطق تعبیر می‌شود.
۴. از آن‌جا که وجود ما آمیخته‌ای از روح و جسم است و جسم ما کارکرد طبیعی خود را دارد؛ پس تفکر که ... (متن صفحه ۱ کتاب درسی) (آزمون کانون - ۹ بهمن ۹۴)
- ۱) جنبه روحانی دارد، از همان قوانین طبیعی تبعیت می‌کند.
 - ۲) جنبه روحانی دارد، بر اساس قوانین خاص فعالیت می‌کند.
 - ۳) مهم‌ترین فعالیت روح است، امری ارادی است.
 - ۴) مهم‌ترین فعالیت روح است، ضوابطی دارد که می‌توان در آن تصرف نمود.
۵. ارسطوئیان انسان را حیوان ناطق گفته‌اند؛ زیرا ... (متن صفحه ۱ کتاب درسی) (آزمون کانون - ۲۶ مهر ۹۲)
- ۱) انسان به سبب عمل و رفتار خود برتر از موجودات دیگر است.
 - ۲) انسان تنها موجودی است که قادر به تکلم است.
 - ۳) انسان تنها موجودی است که دارای اراده و آگاهی است.
 - ۴) خواسته‌اند جایگاه رفیع اندیشه را در ساختار وجود انسان نشان دهند.
۶. مهم‌ترین فعالیت روح انسان ... است و ... قواعد حاکم بر آن می‌باشد. (متن صفحه‌های ۱ و ۲ کتاب درسی) (آزمون کانون - ۲۶ مهر ۹۲)
- ۱) تفکر - فلسفه
 - ۲) تفکر - منطق
 - ۳) اراده - منطق
 - ۴) اراده - فلسفه

منطق و رابطه آن با تفکر انسان

(متن صفحه‌های ۱ تا ۳ کتاب درسی) (آزمون کانون- ۱۱ بهمن ۹۲)

۷. با توجه به علم منطق و تفکر، کدام عبارت درست است؟

(۱) همان‌طور که نیوتن سازنده‌ی جاذبه است، ارسطو نیز سازنده‌ی علم منطق است.

(۲) روح و جسم هر دو قانونمند و غیرطبیعی‌اند.

(۳) نقش دانش منطق، بهره‌برداری بهتر از فرایند غیرطبیعی ذهن است.

(۴) تفکر ضوابطی دارد که ذهن، به‌طور طبیعی آن را رعایت می‌کند.

(متن صفحه‌های ۱ تا ۳ کتاب درسی) (آزمون کانون- ۷ فروردین ۹۵)

۸. کدام عبارت با علم منطق تطابق دارد؟

(۱) فرآیند طبیعی و هدفدار ذهن

(۱) رعایت قوانین خاص به‌طور طبیعی

(۲) تشریح چگونگی عملکرد ذهن

(۳) قواعد حاکم بر دنیای تفکر

(متن صفحه ۳ کتاب درسی) (آزمون کانون- ۲۶ مهر ۹۲)

۹. منطق، ما را در درست اندیشیدن یاری می‌نماید، چون ...

(۱) ما را با طرز کار ذهن آشنا می‌کند.

(۲) مانع بروز هرگونه خطایی در هنگام تفکر نمی‌شود.

(۳) برنامه‌ای است که یک دانشمند آن را طراحی کرده است.

(۴) ما را با ضوابط قراردادی تفکر ذهن آشنا می‌کند.

(متن صفحه‌های ۱ تا ۳ کتاب درسی) (آزمون کانون- ۸ بهمن ۹۵)

۱۰. کدام عبارت در رابطه با تفکر و ضوابط آن نادرست است؟

(۱) ساماندهی تفکر در جهت کاستن اشتباهات، امری ارادی است.

(۲) وقوع برخی اشتباهات در این فرایند اجتناب‌ناپذیر است.

(۳) حیات ذهن در گرو آگاهی به این ضوابط است.

(۴) تفکر و ضوابط آن، تنها مربوط به روح هستند.

درس نامه

اقسام علم و تفکر

کلید واژه‌ها: تصور، تصدیق، قضیه، تعریف، استدلال، معرف، معرف، جامع و مانع بودن

فکر کردن «ذاتی» انسان است ← بنابراین از او جدا نمی‌گردد و وابسته به اراده او نیست؛ اما می‌توان درباره «مسائل و موضوعات مورد تفکر» اراده و اندیشه کرد.

تفکر برای رسیدن به «دانش و شناخت» است.

انسان با فکر کردن به شناخت‌های جدید می‌رسد و علم خود را توسعه می‌دهد.

اقسام علم

علم به دو دسته «تصور» و «تصدیق» تقسیم می‌شود.

تصور	۱ می‌توانیم به‌رسم مفهوم مورد تصور چیست و چه معنایی دارد.
	۲ به واقعی یا تخیلی بودن آن مفهوم کاری نداریم.
	۳ درباره ارتباط آن با سایر موجودات سخن نمی‌گوییم.
مثال تصور ما از مثلث، دایره، انسان و ...	
تصدیق	۱ در آن حکم و قضاوت وجود دارد.
	۲ نام دیگر آن «قضیه» یا «جمله» است.
	مثال جهان طبیعت در حال تغییر است. انسان حیوان ناطق است. و ...

نکته این تقسیم‌بندی نخستین بار توسط فارابی بیان شد.

اقسام تفکر

انسان برای رسیدن به تصور و تصدیق‌های جدید باید تفکر کند.

تعریف: کاری که انسان برای رسیدن به چستی یک مفهوم و یک تصور انجام می‌دهد. **اقسام تفکر** → استدلال: کاری که انسان برای رسیدن به یک تصدیق جدید انجام می‌دهد.

هدف منطق نشان دادن شیوه درست اندیشیدن یعنی «درست تعریف کردن و درست استدلال کردن» است.

تعریف

برای آن که یک مفهوم را به دیگری بشناسانیم، دو راه داریم:

۱ نمونه خارجی و مصداق آن را به مخاطب نشان می‌دهیم. (مانند نشان دادن میز یا سیب به کسی که با این مفاهیم آشنایی ندارد).

۲ با استفاده از قواعد تفکر و به کمک مفاهیمی که قبلاً شناخته است، مخاطب را نسبت به آن مفهوم آگاه می‌سازیم. این عمل همان

تعریف است. (مانند شناساندن مفهوم مستطیل به وسیله مفاهیم شکل، چهار، ضلع و ...)

عمل تعریف اختصاص به مرحله خاصی از زندگی ندارد؛ بلکه تا آخر عمر از این توانایی ذهن استفاده می‌شود.

دروازه ورود به هر علم: آشنایی و تعریف مفاهیم و اصطلاحات مخصوص به آن علم است.

معرف: مفهومی که می‌خواهیم آن را تعریف کنیم.

معرف: مفاهیمی که به کمک آن‌ها عمل تعریف را انجام می‌دهیم.

قواعد تعریف

ارسطو طرز کار طبیعی ذهن در هنگام تعریف را شناسایی کرد و قواعد آن را به دست آورد.

روشن‌تر بودن معرف از معرف	باید از مفاهیم و کلماتی استفاده کنیم که برای مخاطب روشن باشد. (بدون ابهام باشد).
ارتباط داشتن مفاهیم	نمی‌توانیم از مفاهیم بی‌ارتباط با مفهوم مجهول استفاده کنیم.
به کار بردن مفاهیم درونی	مفاهیمی که در تعریف به کار می‌بریم، باید همه یا بخشی از محتوای درونی یعنی حقیقت و ماهیت مفهوم مجهول را دربر بگیرد.
شروع از مفاهیم عام و کلی‌تر	در ترکیب مفاهیم و تصورات، باید از مفاهیم عام و کلی‌تر شروع کنیم و به مفاهیم جزئی‌تر برسیم.
جامع و مانع بودن	جامع بودن: تعریف باید همه افراد مجهول را دربر بگیرد. مانع بودن: تعریف نباید افراد و مصادیق بی‌ارتباط را دربر بگیرد.

نکته

علت اصلی مشکل بودن تعریف مفاهیمی از قبیل «کشور»، «زندگی» و «انسانیت» پیچیدگی و برداشت‌های مختلفی است که از این مفاهیم می‌شود.

وظیفه علم منطق در تعریف: تبیین همان پنج قاعده است.

نکته

تعریف و تبیین اشیاء هرگز بر عهده خود منطق نیست.

سوالات چهارگزینه‌ای

انقسام علم و تفکر

۱. وقتی با واقعیت مفهوم سر و کار پیدا می‌کنیم، پای یک ... به میان می‌آید، که ...
(متن صفحه ۶ کتاب درسی) (کنکور سراسری ۹۳)
 (۱) تصدیق - در آن نوعی قضاوت وجود دارد.
 (۲) جمله - از سه تصور تشکیل شده است.
 (۳) تصدیق - به معنای «جمله» در دستور زبان است.
 (۴) تصور - درباره هستی آن سؤال شده است.
۲. سخن از واقعیت یا عدم واقعیت یک مفهوم با استفاده از ... است و ... چیزی است که ... مفهوم را روشن می‌کند.
(متن صفحه ۶ کتاب درسی) (خارج از کشور ۹۱)
 (۱) تصدیق - استدلال - هستی
 (۲) تصور - تعریف - چیستی
 (۳) تصدیق - تعریف - هستی
 (۴) تصور - تعریف - چیستی
۳. تقسیم‌بندی علم به تصور و تصدیق، نخستین بار توسط ... بوده که مقصود از علم در این تقسیم‌بندی ... است که به ترتیب اولی ...
(متن صفحه ۶ کتاب درسی) (آزمون کانون - ۱۱ بهمن ۹۰)
 به مبحث ... و دومی به مبحث ... مربوط می‌شود.
 (۱) معلم اول - ادراک - تعریف - استدلال
 (۲) مؤسس فلسفه‌ی اسلامی - ادراک - تعریف - قیاس
 (۳) فارابی - علم حضوری - تعریف - قیاس
 (۴) معلم ثانی - حصول صورت شیء نزد ذهن - تعریف - استدلال

۴ ۱۴. اگر به «زمین متحرک است»، «انسان زیانکار است» و «آب»، علم داشته باشیم، علم ما به این موارد به ترتیب مصداق چه مفهومی است؟ (متن صفحه ۶ کتاب درسی) (آزمون کانون- ۶ آبان ۹۰)

- (۱) تصدیق - تصدیق - تصور
(۲) تصدیق - تصور - تصور
(۳) تصور - تصدیق - تصور
(۴) تصدیق - تصور - تصور

۵ ۱۵. دروازه ورود به هر علمی ... است و ... تلاش کرد تا طرز کار طبیعی ذهن را در هنگام تعریف کردن شناسایی کند و قواعد آن را به دست آورد. (متن صفحه‌های ۶ و ۷ کتاب درسی) (آزمون کانون- ۶ آبان ۹۰)

- (۱) آشنایی و تعریف اصطلاحات و مفاهیم خاص آن علم - سقراط
(۲) آشنایی و تعریف اصطلاحات و مفاهیم همه علوم - ارسطو
(۳) آشنایی و تعریف اصطلاحات و مفاهیم خاص آن علم - ارسطو
(۴) آشنایی و تعریف اصطلاحات و مفاهیم همه علوم - سقراط

۶ ۱۶. مفاهیم «درخت»، «جهان طبیعت همواره در تغییر است»، «دایره» و «انسان مسئول است»، به ترتیب تصورند یا تصدیق؟ (متن صفحه ۶ کتاب درسی) (آزمون کانون- ۲۶ مهر ۹۲)

- (۱) تصدیق - تصدیق - تصور - تصور
(۲) تصور - تصور - تصور - تصور
(۳) تصور - تصدیق - تصور - تصدیق
(۴) تصدیق - تصدیق - تصور - تصور

۷ ۱۷. فعالیت‌های فکری بشر به دو دسته ... تقسیم می‌شوند که اولی ... (متن صفحه ۶ کتاب درسی) (آزمون کانون- ۸ بهمن ۹۵)

- (۱) تصور و تصدیق - جزء تشکیل‌دهنده تعریف یک ماهیت است.
(۲) تصور و تصدیق - راه رسیدن به شناخت جدید است.
(۳) تعریف و استدلال - وسیله توسعه دانش است.
(۴) تعریف و استدلال - به عهده علم منطق است.

۸ ۱۸. در رابطه با تصور، کدام گزینه درست است؟ (متن صفحه ۶ کتاب درسی) (آزمون کانون- ۲۰ بهمن ۹۶)

- (۱) چپستی مفاهیم واقعی است.
(۲) توسعه آن از طریق تفکر است.
(۳) به وسیله آن می‌توان مفاهیم جدید را شناخت.
(۴) معنای مفاهیم در ارتباط با دیگر مفاهیم است.

۹ ۱۹. به ترتیب کدام مورد «تصور» و کدام مورد «تصدیق» است؟ (متن صفحه ۶ کتاب درسی) (آزمون کانون- ۳۱ فروردین ۹۷)

- (۱) ادراک تساوی دو زاویه - دانش‌آموزان کلاس پنجم
(۲) تحصیل علم پسندیده است - این باور صغیر و کبیر است.
(۳) روح درون جسم است - درک زوایای یک مثلث از طریق هندسه
(۴) ادراک دو زاویه قائمه - پاریس پایتخت ایتالیا است.

تعریف

۱۰ ۲۰. کدام مورد عبارت زیر را به درستی کامل می‌کند؟ (متن صفحه ۹ کتاب درسی) (کنکور سراسری ۹۵)

«تعریف یک مفهوم مجهول با استفاده از مفاهیم ناشناخته، امکان‌پذیر ...»

- (۱) نیست، زیرا در آن صورت معرف و معرف مساوی نیستند.
(۲) است، به شرط آن که از چند مفهوم معلوم هم استفاده شود.
(۳) است، به شرط آن که یک مفهوم درونی هم وجود داشته باشد.
(۴) نیست، بنابراین بررسی سایر شرایط چنین تعریفی بی‌معنا است.

۱۱ ۲۱. تعریف مفاهیمی مانند «زندگی» و «کشور» ... (متن صفحه ۱۱ کتاب درسی) (کنکور سراسری ۹۳)

- (۱) هرگز عملی یا امکان‌پذیر نمی‌گردد.
(۲) با شناخت قواعد تعریف امکان‌پذیر می‌گردد.
(۳) به دلیل بدهت، امکان‌پذیر نیست.
(۴) می‌تواند به تدریج کامل‌تر گردد.

۱۲. در مورد تعریف «مصدر» به «کلمه‌ای که انجام کاری را می‌رساند.» و «استدلال» به «قضیه‌ای که به ما شناخت جدیدی ارائه دهد.» به ترتیب می‌توان گفت:
- (متن صفحه ۹ کتاب درسی) (خارج از کشور ۹۶)
- (۱) جامع و مانع نیست - مانع نیست
(۲) مانع است و جامع نیست - بی‌ربط است
(۳) جامع است و مانع نیست - جامع نیست
(۴) جامع و مانع نیست - بی‌ربط است
۱۳. هرگاه مربع را به شکلی که چهار ضلع مساوی دارد، زمین را به سیاره‌ای که دور خورشید می‌چرخد، تعریف کنیم، تعریف ما به ترتیب، ... ، ... ، ... و «موضوع» در دو قضیه‌ی مورد نظر، به ترتیب ... و ... هستند.
- (متن صفحه‌های ۹ و ۱۳ کتاب درسی) (کنکور سراسری ۹۰)
- (۱) جامع - مانع - نیست - جزئی - جزئی
(۲) جامع - جامع - است - کلی - کلی
(۳) مانع - مانع - نیست - کلی - جزئی
(۴) مانع - جامع - است - کلی - جزئی
۱۴. در تعریف «مثلث»، «فعل» و «تصور» به «سه پاره‌خط که یک‌دیگر را در سه نقطه قطع می‌کنند» و «کلمه‌ای که انجام کاری یا وقوع حالتی را بیان می‌کند» و «یکی از اقسام فکر» به ترتیب می‌توان گفت ...
- (متن صفحه ۹ کتاب درسی) (کنکور سراسری ۹۱)
- (۱) صحیح است - جامع نیست - مانع نیست
(۲) صحیح است - جامع - است - کلی
(۳) بی‌ربط است - مانع نیست - بی‌ربط است
(۴) بی‌ربط است - جامع نیست - بی‌ربط است
۱۵. هرگاه «تعریف» ما از یک مفهوم به‌گونه‌ای باشد که «فقط بعضی از مصادیق مجهول را شامل شود» و «افراد و مصادیق بی‌ارتباط را نیز دربرگیرد»، به ترتیب، ... و ... و ... در ترکیب مفاهیم و تصورات، شروع کار از مفاهیم ... است.
- (متن صفحه ۹ کتاب درسی) (خارج از کشور ۹۰)
- (۱) مانع - جامع - نیست - کلی
(۲) مانع - جامع - است - جزئی
(۳) جامع - مانع - است - جزئی
(۴) جامع - مانع - نیست - کلی
۱۶. ۲۶. در تعریف، اگر از مفهوم ذاتی استفاده نشود ...
- (متن صفحه ۹ کتاب درسی) (خارج از کشور ۹۲)
- (۱) تعریف جامع نیست.
(۲) مجهول معلوم نمی‌شود.
(۳) تعریف به حد نشده است.
(۴) باید از چند عرضی استفاده شود.
۱۷. ۲۷. تعریف باید جامع باشد؛ یعنی ...
- (متن صفحه ۹ کتاب درسی) (خارج از کشور ۹۳)
- (۱) مصادیق متعددی نداشته باشد.
(۲) مفاهیم بی‌ارتباط را در برنگیرد.
(۳) افراد معرف خارج از آن قرار نگیرند.
(۴) محتوای مفهوم را به طور کامل در برنگیرد.
۱۸. ۲۸. کدام عبارت درباره «تعریف» درست است؟
- (متن صفحه‌های ۷ تا ۹ کتاب درسی) (خارج از کشور ۹۵)
- (۱) شناسایی مفاهیم جدید به کمک آن صورت می‌گیرد، اما نقشی در گسترش ندارد.
(۲) در کاربرد آن لازم است به معلومات کسی که تعریف برای او انجام می‌شود، توجه شود.
(۳) در منطق، بیش از سایر دانش‌ها و در دانش‌ها بیش از زندگی عادی استفاده دارد.
(۴) هیچ‌یک از مفاهیم و تصورات، بدون استفاده از آن برای ذهن معلوم نمی‌شود.
۱۹. ۲۹. ناتوانی در ارائه تعریف دقیق از مجهول، معلول فقدان کدام مورد است؟
- (متن صفحه ۹ کتاب درسی) (آزمون کانون- ۱۵ بهمن ۹۵)
- (۱) عدم ابهام بیش‌تر کلمات از آن‌چه قصد تعریفش را داریم.
(۲) انطباق دقیق مصادیق معرف بر مجهول مورد نظر.
(۳) مفاهیم درون معرف مرتبط با معرف باشند.
(۴) دربرگرفتن حداقل بخشی از محتوای درونی مجهول.
۲۰. ۳۰. اگر در تعریف مفاهیمی مانند آب، قضیه و درخت از «جسم سیال»، «جمله خبری صادق» و «جسم نامی سبز» استفاده کنیم، تعریف‌های ارائه شده به ترتیب متصف به ... و ... و ... هستند.
- (متن صفحه ۹ کتاب درسی) (آزمون کانون- ۱۵ بهمن ۹۵)
- (۱) جامع و مانع نبودن - مانع بودن - جامع بودن
(۲) مانع نبودن - جامع بودن - مانع نبودن
(۳) جامع بودن - مانع بودن - جامع و مانع نبودن
(۴) مانع نبودن - جامع نبودن - مانع بودن
۱. ۳۱. در فرآیند روشن کردن تصورات مجهول با استفاده از اندوخته‌های تصویری، علم منطق لزوماً چه وظیفه‌ای دارد؟
- (متن صفحه ۱۱ کتاب درسی) (آزمون کانون- ۷ فروردین ۹۶)
- (۱) تبیین قواعد (۲) تبیین اشیا (۳) تعریف (۴) توسعه تصورات

۳۲. هرگاه معنای چیزی را بپرسیم، پاسخ، یک ... است که ... (متن صفحه‌های ۶ و ۹ کتاب درسی) (آزمون کانون- ۱۲ خرداد ۹۶)
- (۱) تعریف - همیشه همه محتوای درونی مجهول را روشن می‌کند.
 - (۲) استدلال - هرکس به تناسب اطلاعات خود از آن استفاده می‌کند.
 - (۳) استدلال - منجر به شکل‌گیری دانش جدید نمی‌شود.
 - (۴) تعریف - در آن از مفاهیم عام و کلی‌تر به مفاهیم جزئی‌تر می‌رسیم.
۳۳. به‌کار بردن مفاهیمی در تعریف که موجب سردرگمی شود، بیانگر نداشتن کدام شرط از شرایط تعریف است و مثال آن کدام است؟ (متن صفحه‌های ۹ و ۱۰ کتاب درسی) (آزمون کانون- ۱۹ خرداد ۹۶)
- (۱) روشن‌تر بودن معرّف از معرّف - تعریف شتر به جوهر صاهل
 - (۲) مرتبط بودن مفاهیم به کار رفته در معرّف با معرّف - تعریف مثلث به شکل دارای سه زاویه و سه ارتفاع
 - (۳) روشن‌تر بودن معرّف از معرّف - تعریف منطبق به آلت خط‌اسنج فکر
 - (۴) مرتبط بودن مفاهیم به کار رفته در معرّف با معرّف - تعریف دوزنقه به جسمی که دارای چهار ضلع است.
۳۴. مقصود از تعریف به اعم چیست؟ (متن صفحه ۹ کتاب درسی) (آزمون کانون- ۹ تیر ۹۶)
- (۱) مانع دخول اغیار به معرّف نیست.
 - (۲) از مفاهیم عام شروع نمی‌شود.
 - (۳) معرّف بی‌ارتباط با معرّف است.
 - (۴) حالت عام نداشته و تمام معرّف را دربر نمی‌گیرد.
۳۵. در تعریف «انسان» به «مهندس نقاش» کدام‌یک از شرایط تعریف رعایت شده است؟ (متن صفحه ۹ کتاب درسی) (آزمون کانون- ۹ بهمن ۹۴)
- (الف) روشن‌تر بودن معرّف از معرّف
 - (ب) مرتبط بودن مفاهیم به کار رفته در معرّف با معرّف
 - (ج) جامع و مانع بودن تعریف
 - (د) استفاده از حداقل یک مفهوم درونی در تعریف
- (۱) ب و ج (۲) الف و د (۳) ج و د (۴) الف و ب
۳۶. جامع و مانع بودن تعریف به این معنا است که ... (متن صفحه ۹ کتاب درسی) (آزمون کانون- ۹ بهمن ۹۴)
- (۱) معرّف با معرّف در مفهوم و تصور مساوی هستند.
 - (۲) معرّف با معرّف در افراد و مصادیق مساوی هستند.
 - (۳) معرّف با معرّف در مفهوم و تصور مابین هستند.
 - (۴) معرّف با معرّف در افراد و مصادیق مابین هستند.
۳۷. تعریف باید مانع باشد، یعنی ... (متن صفحه ۹ کتاب درسی) (آزمون کانون- ۲۱ خرداد ۹۵)
- (۱) مصادیق بی‌ارتباط را دربر نگیرد.
 - (۲) افراد معرّف خارج از آن قرار نگیرند.
 - (۳) مصادیق متعددی را دربر نگیرد.
 - (۴) افراد خارج از معرّف را دربر نگیرد.
۳۸. درباره تعریف مربع به «خطی که چهار ضلع مساوی دارد» و مثلث به «شکلی که سه زاویه و سه ارتفاع دارد» و تصدیق به «فکری که در آن حکم و قضاوت وجود دارد»، به ترتیب می‌توان گفت ... (متن صفحه ۹ کتاب درسی) (آزمون کانون- ۴ تیر ۹۵)
- (۱) بی‌ربط است - صحیح است - جامع و مانع است.
 - (۲) بی‌ربط است - صحیح است - بی‌ربط است.
 - (۳) جامع است ولی مانع نیست - مانع است ولی جامع نیست - صحیح است.
 - (۴) مانع است ولی جامع نیست - جامع نیست ولی مانع است - جامع و مانع است.
۳۹. در تعریف انسان به «شاعری که متفکر است.» کدام‌یک از شرایط تعریف رعایت نشده است؟ (متن صفحه ۹ کتاب درسی) (آزمون کانون- ۲۱ مهر ۹۶)
- (۱) استفاده از مفاهیم مرتبط با مفهوم مجهول
 - (۲) روشن‌تر بودن مفاهیم به کار رفته در تعریف از معرّف
 - (۳) شروع کردن از مفاهیم عام و کلی‌تر
 - (۴) مانع بودن تعریف
۴۰. در کدام یک از تعاریف زیر، قواعد تعریف به طور کامل رعایت شده‌اند؟ (متن صفحه ۹ کتاب درسی) (آزمون کانون- ۶ بهمن ۹۶)
- (۱) جسم: جوهر دارای ابعاد سه‌گانه
 - (۲) انسان: راست قامت ضاحک
 - (۳) روشن‌فکر: دسته‌ای از اهل علم با افکار خاص
 - (۴) خفاش: مرغ زاینده

درس نامه

مفاهیم کلی و جزئی

کلید واژه‌ها: کلی، جزئی، مصادق، مفهوم، تساوی، عموم و خصوص من وجه، عموم و خصوص مطلق، تباین، ذاتی، عرضی

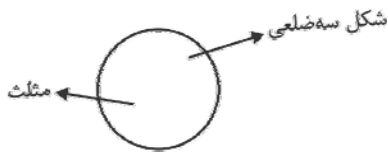
- ۱ مفهوم جزئی: فقط بر یک مصادق و یک فرد منطبق می‌شود و فرض افراد متعدد برای آن محال است. (تهران، حافظ، قله دماوند و ...)
- ۲ مفهوم کلی: می‌تواند افراد و مصادق‌های متعدد داشته باشد (انسان، شعر، آب و ...) یا ممکن است اصلاً هیچ مصادقی در جهان خارج نداشته باشد. (دیو، ازدهای سه‌سر و ...)

نکته در تعریف از مفاهیم جزئی استفاده نمی‌شود و همواره مفاهیم کلی در تعریف کاربرد دارند.

نسبت‌های چهارگانه یا نسب اربع

اگر دو مفهوم کلی را از جهت صدق بر افرادشان (یعنی آن که چند مصادق مشترک دارند) مورد بررسی قرار دهیم، می‌توانیم بین آن دو مفهوم چهار حالت را متصور شویم که به نسب اربع یا نسبت‌های چهارگانه معروفند.

۱ **تساوی**: هنگامی که دو مفهوم از نظر محدوده مصادیق، یکی باشند.

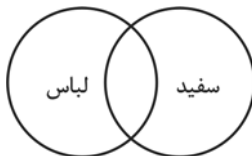
- هر مثلثی شکل سه‌ضلعی است.
- هر شکل سه‌ضلعی مثلث است.

۲ **عموم و خصوص مطلق**: همه مصادیق مفهوم دوم از مصادیق مفهوم اول هستند اما فقط بعضی از مصادیق مفهوم اول جزء مصادیق مفهوم دوم هستند.

- هر انسانی حیوان است.
- بعضی از حیوانات انسان هستند.
- بعضی از حیوانات انسان نیستند.

۳ **عموم و خصوص من وجه**: دو مفهوم به گونه‌ای باشند که در برخی از مصادیق مشترک باشند اما تعدادی مصادیق مخصوص به خود را نیز داشته باشند.

- بعضی لباس‌ها سفید هستند.
- بعضی لباس‌ها سفید نیستند.
- بعضی سفیدها لباس هستند.
- بعضی سفیدها لباس نیستند.

۴ **تباین**: دو مفهومی که هیچ مصادیق مشترکی نداشته باشند.

- هیچ میزی درخت نیست.
- هیچ درختی میز نیست.

ذاتی و عرضی

مفاهیم $\left\{ \begin{array}{l} \text{ذاتی: مفهومی که جزء ذات و حقیقت مفهوم مورد نظر است. (سه ضلعی برای مثلث)} \\ \text{عرضی: مفهومی که جزء ذات و حقیقت آن مفهوم نیست و درونی آن محسوب نمی‌شود. (رنگ برای لباس)} \end{array} \right.$

چگونگی تشخیص ذاتی از عرضی

از آن‌جا که پیدا کردن ذاتیات برای ارائه تعریف صحیح ضروری است و بدون آن‌ها نمی‌توان دقیق تعریف کرد؛ منطق‌دانان تلاش کرده‌اند تا اوصاف یک مفهوم ذاتی را دریابند.

مهم‌ترین اوصاف مفاهیم ذاتی:

۱ از ذات و ماهیت، قابل جدایی نیست: هرگز نمی‌توان یک مفهوم ذاتی را از ذات و ماهیت جدا کرد و در عین حال آن ذات حفظ شود. ولی مفاهیم عرضی بیرون از ذات قرار می‌گیرند و قابل تفکیک از ذات هستند، گرچه برخی از مفاهیم عرضی همواره با ذات همراهی می‌کنند.

۲ وجود ذاتی برای ذات علت جداگانه نمی‌خواهد: همین که ذات بنا بر علت خود پیدا شود، ذاتی هم پیدا می‌شود و برای پیدایش نیاز به علت دیگری ندارد؛ در حالی که مفاهیم عرضی علتی غیر از علت ذات خود دارند.

۳ در مقام فهم و تصور مقدم بر ذات هستند (مهم‌ترین وصف): محال است مفهومی که ذاتیات آن قبلاً فهمیده نشده‌اند، درک شود. درک و تصور مفاهیم ذاتی ← درک و تصور ذات ← درک و تصور مفاهیم عرضی

یک مفهوم ذاتی هر سه ویژگی را با هم داراست و مفاهیم عرضی غالباً فاقد این ویژگی‌ها هستند اما گاهی پیش می‌آید که تعدادی از مفاهیم عرضی دارای ویژگی اول و دوم هستند اما ویژگی سوم تنها مختص مفاهیم ذاتی است.

نکته در تعریف کردن، انسان چه بخواهد چه نخواهد، از ذاتیات و عرضیات استفاده می‌کند. منطق فقط خودآگاهی ایجاد می‌کند.

سوالات چهارگزینه‌ای

مفاهیم کلی و جزئی

(متن صفحه‌های ۱۳ و ۱۴ کتاب درسی) (خارج از کشور ۹۶)

۱ ۴۱. کدام مورد بر همه مفاهیم کلی صدق می‌کند؟

- (۱) می‌توان مصادیق متعددی برایش فرض کرد.
- (۲) وجود یک مصداق خارجی برای آن محال نیست.
- (۳) مصادیق متعدد - هم خارجی و هم ذهنی - دارد.
- (۴) یا بیش از یک مصداق خارجی دارد یا اصلاً فرد خارجی ندارد.

۲ ۴۲. اگر عبارت «عدد سه یک عدد فرد و متعلق به مجموعه اعداد طبیعی است» را داشته باشیم، کدام مورد درباره آن درست است؟

(متن صفحه‌های ۱۳ و ۱۴ کتاب درسی) (کنکور سراسری ۹۶)

- (۱) شامل دو تصدیق با موضوع یکسان است و همه اجزای دو تصدیق کلی هستند.
- (۲) شامل دو تصدیق با موضوع یکسان است که یکی از محمول‌ها کلی و دیگری جزئی است.
- (۳) یک تصدیق با یک موضوع کلی و دو محمول است که یکی از آن‌ها جزئی و دیگری کلی است.
- (۴) یک تصدیق با موضوع جزئی و دو محمول است که یکی از آن‌ها جزئی و محمول دیگر کلی است.

(متن صفحه‌های ۱۳ و ۱۴ کتاب درسی) (آزمون کانون- ۱۵ بهمن ۹۵)

۴۳. کدام گزینه عبارت زیر را به درستی کامل نمی‌کند؟

یک مفهوم کلی ...

- (۱) می‌تواند هیچ‌گاه به وجود نیاید.
(۲) در تعریف قابل استفاده است.
(۳) فرض افراد متعدد را شامل می‌شود.
(۴) نمی‌تواند خیالی و وهمی باشد.

(متن صفحه‌های ۱۳ و ۱۴ کتاب درسی) (آزمون کانون- ۷ فروردین ۹۶)

۴۴. کدام دسته از مفاهیم زیر، همگی قابلیت استفاده در تعریف را دارند؟

- (۱) تلخ - وجود - سلمان فارسی - کتاب فلسفی
(۲) شریک الباری - دریای جیوه - مسیح - دوست من
(۳) منطق - ستاره - وحی - روشن
(۴) آب - شجاع - روح - کره زمین

(متن صفحه‌های ۱۳ و ۱۴ کتاب درسی) (آزمون کانون- ۷ بهمن ۹۰)

۴۵. وقتی گفته می‌شود مفهوم کلی آن است که می‌تواند افراد و مصداق‌های متعدد داشته باشد، به این معنا ...

- (۱) است که حتماً یک فرد در خارج دارد.
(۲) نیست که حتماً افراد متعددی در خارج دارد.
(۳) است که حتماً افراد متعددی در خارج دارد.
(۴) است که حتماً افراد معدودی در خارج دارد.

(متن صفحه‌های ۱۳ و ۱۴ کتاب درسی) (آزمون کانون- ۷ بهمن ۹۰)

۴۶. مفاهیم «امیرکبیر، لباس، دریای خزر، قلّه سبلان، تلفن همراه» به ترتیب ... هستند.

- (۱) کلی - کلی - جزئی - جزئی - جزئی
(۲) کلی - جزئی - کلی - کلی - جزئی
(۳) جزئی - کلی - جزئی - جزئی - کلی
(۴) جزئی - جزئی - کلی - جزئی - کلی

(متن صفحه‌های ۱۳ و ۱۴ کتاب درسی) (آزمون کانون- ۷ بهمن ۹۰)

۴۷. کدام مفاهیم ممکن است هیچ مصداقی در خارج نداشته باشند و کدام مفاهیم در تعریف، قابل استفاده نیستند و مثال آن کدام است؟

- (۱) جزئی، جزئی، جزئی، فرشته وحی
(۲) کلی، جزئی، کلی، کتاب سعدی
(۳) کلی، کلی، وحی
(۴) جزئی، کلی، سعدی

(متن صفحه‌های ۱۳ و ۱۴ کتاب درسی) (آزمون کانون- ۲۱ مهر ۹۶)

۴۸. اگر دو مفهوم ایران و کشور را نسبت به یکدیگر مقایسه کنیم، متوجه می‌شویم ...

- (۱) بین آن‌ها نمی‌توانیم نسبتی از نسب اربعه بیابیم.
(۲) نسبت میان آن‌ها همانند دو دایره متداخل است.
(۳) نسبت میان این دو مفهوم تباین است.
(۴) نمی‌توان هیچ‌یک را در تعریف به کار برد.

(متن صفحه‌های ۱۳ و ۱۴ کتاب درسی) (آزمون کانون- ۶ بهمن ۹۶)

۴۹. کدام گزینه در توصیف مفهوم جزئی نادرست است؟

- (۱) هر مفهومی که مصداق خارجی متعدد نداشته باشد، جزئی است.
(۲) اسم‌های علم و اسامی که با «این» یا «آن» مقید شوند، جزئی‌اند.
(۳) فرض افراد متعدد برای مفاهیم جزئی غیرممکن است.
(۴) قابلیت شمول بر دو مصداق در مفاهیم جزئی وجود ندارد.

(متن صفحه‌های ۱۴ و ۱۵ کتاب درسی) (آزمون کانون- ۷ فروردین ۹۱)

۵۰. در کدام گزینه مفاهیم به کار رفته در هر دو قضیه کلی هستند؟

- (الف) منطق جنبه سلبی و ایجابی دارد.
(ب) آن کشور آفریقایی، پدیده استعمار است.
(ج) قهرمان داستان‌های فلسفی افلاطون، سقراط است.
(د) روشنائی، منبع یکسانی ندارد.

- (۱) د - الف (۲) ج - ب (۳) الف - ج (۴) ب - د

۵۱. در کدام گزینه، ترتیب مفاهیم زیر از نظر کلی و جزئی بودن رعایت شده است؟

(متن صفحه‌های ۱۴ و ۱۵ کتاب درسی) (آزمون کانون- ۷ بهمن ۹۰)

کلی - جزئی - جزئی - کلی

- (۱) کشاورز - خانواده - شاعر - مربع
(۲) جامعه - وحی - جوهر - کیف
(۳) ازدهای هفت‌سر - کعبه - شاملو - گروه
(۴) کتاب - این کشور - منطق - خانواده

(متن صفحه‌های ۱۳ و ۱۴ کتاب درسی) (آزمون کانون- ۲۰ بهمن ۹۶)

۵۲. اگر در تعریف «جنس» بگوییم: «ذاتی مشترک بین چند ذات»؛ ...

- (۱) از یک مفهوم جزئی و دو مفهوم کلی استفاده کرده‌ایم.
(۲) از مفاهیم جزئی استفاده نکرده‌ایم.
(۳) تعریف ما جامع نیست.
(۴) از یک مفهوم کلی و یک مفهوم جزئی استفاده کرده‌ایم.

نسب اربع

۱۳. ۵۳. نسبت میان علت و معلول، واجب بالغیر و ممکن بالذات، و واجب بالغیر و واجب بالذات از نسبت‌های چهارگانه به ترتیب کدام‌اند؟
(متن صفحه‌های ۱۴ و ۱۵ کتاب درسی) (خارج از کشور ۹۴)
- (۱) تباین - عموم و خصوص مطلق - تباین
(۲) عموم و خصوص من‌وجه - تساوی - تباین
(۳) عموم و خصوص من‌وجه - عموم و خصوص مطلق - تباین
(۴) عموم و خصوص من‌وجه - تساوی - عموم و خصوص من‌وجه
۱۴. ۵۴. از میان نسبت‌های چهارگانه، نسبت میان یک نوع خاص و عرض عام همان نوع، شبیه نسبت میان کدام یک از مفاهیم زیر است؟
(متن صفحه‌های ۱۴ و ۱۵ کتاب درسی) (خارج از کشور ۹۶)
- (۱) مجهول و تصور (۲) قیاس و قضیه (۳) تفکر و تصور (۴) قضیه و شرطی
۱۵. ۵۵. طریق صحیح در ارائه‌ی تعاریف درست، استفاده از مفاهیم ... است و نسبت حاکم بین دو مفهوم «موحد و مسلمان» و دو مفهوم «رنگ و قرمز» به ترتیب، عموم و خصوص ... و ... می‌باشد.
(متن صفحه‌های ۱۴ و ۱۵ کتاب درسی) (خارج از کشور ۹۰)
- (۱) جزئی - مطلق - من‌وجه
(۲) جزئی - من‌وجه - من‌وجه
(۳) کلی - مطلق - مطلق
(۴) کلی - من‌وجه - مطلق
۱۶. ۵۶. کدام عبارت در مورد نسب اربع مناسب‌تر است؟
(متن صفحه‌های ۱۴ و ۱۵ کتاب درسی) (آزمون کانون - ۲۳ مهر ۹۵)
- (۱) نسبت میان دو مفهوم است از جهت صدق آن‌ها بر افرادشان
(۲) نسبت میان دو مفهوم کلی است به لحاظ مفاهیم مندرج در آن‌ها
(۳) نسبت میان دو مفهوم کلی است از جهت صدق بر افرادشان
(۴) نسبت مقایسه‌ای میان دو مفهوم است به لحاظ مفاهیم
۱۷. ۵۷. رابطه بین دو مفهوم «فکر» و «تصور» ...
(۱) بین دو مفهوم سبب و میوه هم برقرار است.
(۲) با سور کلی در جملات سلبی نشان داده می‌شود.
(۳) با سور کلی در جملات سلبی نشان داده می‌شود.
۱۸. ۵۸. به ترتیب رابطه میان «قضیه شخصی و قضیه سالبه»، «چرخ و اتومبیل»، «کلی و عرض خاص» کدام یک از نسبت‌های چهارگانه است؟
(متن صفحه‌های ۱۴ و ۱۵ کتاب درسی) (آزمون کانون - ۱۹ خرداد ۹۶)
- (۱) عموم و خصوص من‌وجه - تباین - عموم و خصوص مطلق
(۲) عموم و خصوص مطلق - عموم و خصوص مطلق - عموم و خصوص من‌وجه
(۳) عموم و خصوص من‌وجه - عموم و خصوص مطلق - عموم و خصوص مطلق
(۴) عموم و خصوص مطلق - تباین - عموم و خصوص من‌وجه
۱۹. ۵۹. مفاهیم «انسان و حیوان - انسان و سیاه - مثلث و مربع - انسان و ناطق»، به ترتیب چه نسبتی از نسب اربع را دارند؟
(متن صفحه‌های ۱۴ و ۱۵ کتاب درسی) (آزمون کانون - ۲۲ مهر ۹۰)
- (۱) تساوی - تباین - عموم و خصوص مطلق - عموم و خصوص من‌وجه
(۲) تساوی - تباین - تباین - تساوی
(۳) عموم و خصوص مطلق - تباین - تساوی - عموم و خصوص من‌وجه
(۴) عموم و خصوص مطلق - عموم و خصوص من‌وجه - تباین - تساوی
۲۰. ۶۰. هرگاه مصادیق «ایرانی و دانش‌آموز» و «مثلث و دایره» را به صورت اشکال هندسی نشان دهیم، به ترتیب از راست به چپ کدام گزینه در مورد حالت‌های آن‌ها صحیح است؟
(متن صفحه‌های ۱۲ تا ۱۵ کتاب درسی) (آزمون کانون - ۷ فروردین ۹۲)
- (۱) (۱)
(۲) (۲)
(۳) (۳)
(۴) (۴)
۱. ۶۱. نسبت‌های چهارگانه بیانگر مقایسه کدام مفاهیم است و اگر دایره‌ی وسعت مصادیق به‌گونه‌ای باشد که یکی به‌طور کامل در درون دیگری باشد، بیانگر کدام نسبت از نسب اربع است؟
(متن صفحه‌های ۱۴ و ۱۵ کتاب درسی) (آزمون کانون - ۷ فروردین ۹۱)
- (۱) دو مفهوم کلی - عام و خاص من‌وجه
(۲) دو مفهوم جزئی - عام و خاص من‌وجه
(۳) دو مفهوم کلی - عام و خاص مطلق
(۴) دو مفهوم جزئی - عام و خاص مطلق

ذاتی و عرضی

۶۲. وقتی می‌گوییم یک صفت نسبت به یک مفهوم عرضی است، به کدام معنا است؟ (۲)
- (متن صفحه‌های ۱۶ تا ۱۸ کتاب درسی) (کنکور سراسری ۹۵)
- (۱) جزء ذات آن مفهوم نیست.
 (۲) همیشه همراه آن مفهوم نیست.
 (۳) نیاز به علتی غیر از علت مفهوم دارد.
 (۴) مصادیقی از ماهیت، آن صفت را ندارند.
۶۳. با توجه به تفاوت‌های ذاتی و عرضی، کدام دسته از مفاهیم به‌ترتیب تقدم آن‌ها در ذهن مرتب شده است؟ (۲)
- (متن صفحه ۱۸ کتاب درسی) (کنکور سراسری ۹۴)
- (۱) مقدار - زوج - عدد - دو
 (۲) گورخر - حیوان - راه‌راه - چهارپا
 (۳) مایع - آبلیمو - اسیدی - ترش‌مزه
 (۴) مقدار - سه زاویه‌ای - مثلث - متساوی‌الساقین
۶۴. در مفهوم مثلث، مفاهیم سه‌زاویه داشتن، متساوی‌الساقین بودن و سه‌ضلعی بودن، به‌ترتیب ...، ... و ... تصور مثلث هستند. (۴)
- (متن صفحه ۱۸ کتاب درسی) (خارج از کشور ۹۱)
- (۱) مقدم بر - مقدم بر - مقدم بر
 (۲) مؤخر از - مؤخر از - مؤخر از
 (۳) مقدم بر - مؤخر از - مقدم بر
 (۴) مؤخر از - مقدم بر - مؤخر از
۶۵. کدام یک درباره مفاهیم «عرضی» نادرست است؟ (۵)
- (متن صفحه‌های ۱۷ و ۱۸ کتاب درسی) (خارج از کشور ۹۵)
- (۱) تصور آن، بدون تصور ذاتی غیرممکن است.
 (۲) برای تصور دقیق یک ماهیت، به آن نیاز نداریم.
 (۳) در برخی موارد هرگز از ذات جدا نمی‌شود.
 (۴) همواره به علتی غیر از علت ذات نیازمند است.
۶۶. با توجه به این‌که پزشک شدن یا معلم شدن یک انسان به عواملی وابسته است، مبین کدام بحث منطقی است؟ (۶)
- (متن صفحه ۱۷ کتاب درسی) (آزمون کانون - ۲۳ مهر ۹۵)
- (۱) مفاهیم عرضی از ذات و ماهیت انفکاک‌ناپذیرند.
 (۲) مفاهیم ذاتی از ذات و ماهیت انفکاک‌ناپذیرند.
 (۳) مفاهیم عرضی از ذات و ماهیت انفکاک‌ناپذیرند.
 (۴) مفاهیم ذاتی از ذات و ماهیت انفکاک‌ناپذیرند.
۶۷. ... مفهوم ذاتی مثلث و ... برای مثلث عرضی است؛ زیرا ... (۷)
- (متن صفحه ۱۸ کتاب درسی) (آزمون کانون - ۱۲ خرداد ۹۶)
- (۱) سه زاویه داشتن - قائم‌الزاویه بودن - قائم‌الزاویه بودن از ذات مثلث قابل تفکیک نیست.
 (۲) سه ضلع داشتن - سه زاویه داشتن - جزء ذات و حقیقت مثلث نیستند.
 (۳) سه ضلع داشتن - متساوی‌الاضلاع بودن - در مقام فهم، متساوی‌الاضلاع بودن مقدم بر ذات است.
 (۴) سه زاویه داشتن - سه ضلع داشتن - سه‌ضلعی بودن علتی غیر از علت خود ذات دارد.
۶۸. در ارتباط با ویژگی‌ها و اوصاف مفاهیم ذاتی نمی‌توان گفت ... (۸)
- (متن صفحه‌های ۱۷ و ۱۸ کتاب درسی) (آزمون کانون - ۴ تیر ۹۵)
- (۱) مفهوم ذاتی هر سه ویژگی مفاهیم ذاتی را با هم داراست نه این‌که برخی را دارا باشد.
 (۲) برخی مفاهیم عرضی به ندرت اوصاف جدایی‌ناپذیری و علت نخواستن را دارا هستند.
 (۳) مفاهیم عرضی غالباً هیچ‌کدام از اوصاف و ویژگی‌های مفاهیم ذاتی را دارا نیستند.
 (۴) ویژگی جدایی‌ناپذیری مفاهیم ذاتی از ذات، اختصاص به ذاتیات دارد.
۶۹. در تصور «جیوه» از میان مفاهیم «نقره‌ای رنگ»، «فلز» و «جیوه» ... تصور می‌شود. (۹)
- (متن صفحه ۱۸ کتاب درسی) (آزمون کانون - ۴ تیر ۹۵)
- (۱) ابتدا «جیوه» سپس «فلز» و پس از آن «نقره‌ای رنگ»
 (۲) «فلز» و «نقره‌ای رنگ» با یکدیگر و «جیوه» پس از آن‌ها
 (۳) ابتدا «فلز» سپس «نقره‌ای رنگ» و پس از آن «جیوه»
 (۴) ابتدا «فلز» سپس «جیوه» و پس از آن «نقره‌ای رنگ»
۷۰. با توجه به تفاوت‌های ذاتی و عرضی، کدام دسته از مفاهیم به‌ترتیب تقدم آن‌ها در ذهن مرتب شده است؟ (۱۰)
- (متن صفحه ۱۸ کتاب درسی) (آزمون کانون - ۴ تیر ۹۵)
- (۱) حیوان - آهو - چهارپا - خال‌دار
 (۲) جیوه - فلز - مایع - نقره‌ای
 (۳) مثلث - مقدار - سه‌ضلعی - قائم‌الزاویه
 (۴) مقدار - فرد - عدد - هفت

درس نامه

کلید واژه‌ها: جنس، فصل، نوع، عرض عام، عرض خاص، سلسله اجناس

اقسام ذاتی

مفاهیم به دو دسته درونی و بیرونی تقسیم می‌شوند. مفاهیم درونی عبارتند از جنس، فصل و نوع.

جنس

مفهوم ذاتی که به بیش از یک ذات اختصاص دارد و مشترک میان چند ذات است، «جنس» نامیده می‌شود. جنس دارای اقسام است و می‌تواند به انواعی تقسیم شود؛ مانند حیوان که بین اسب، شتر، گربه و ... و شکل که بین مثلث، دایره و ... مشترک است.

نکته

خود جنس هیچ‌وقت در خارج وجود ندارد؛ یعنی در خارج چیزی وجود ندارد که فقط حیوان یا شکل باشد.

فصل

آن مفهوم ذاتی که تنها اختصاص به یک ذات دارد و آن را از ذات‌های دیگر متمایز می‌کند «فصل» نامیده می‌شود. مانند: متفکر برای انسان، سه‌ضلعی برای مثلث و ...

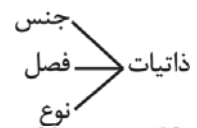
نکته

گاهی اوقات ممکن است فصل یک چیز را نتوانیم پیدا کنیم اما به حکم عقل می‌فهمیم که حتماً چنین حقیقتی در آن وجود دارد.

نوع

مجموعه جنس و فصل را که تشکیل دهنده یک ذات هستند «نوع» می‌گویند. مانند:

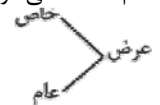
- انسان: حیوان متفکر
- اسب: حیوان شیهه‌کشنده
- سطح: مقدار دوبعدی

اقسام عرضی

مفاهیم عرضی که بیرون از ذات و ماهیت هستند عبارتند از عرض خاص و عرض عام. عرض خاص: برخی از مفاهیم عرضی لازمه یک نوع خاص هستند؛ لذا به آن‌ها «عرض خاص» گفته می‌شود. مانند: شگفت‌زدگی برای انسان و سه‌زاویه داشتن برای مثلث.

عرض عام: دسته دیگری از عرضی هستند که مشترک در چند نوع بوده و اختصاص به نوع خاصی ندارند. به این دسته از عرض‌ها «عرض عام» گفته می‌شود؛ مانند: راه رفتن برای انسان، سفید برای لباس و ...

سلسله اجناس

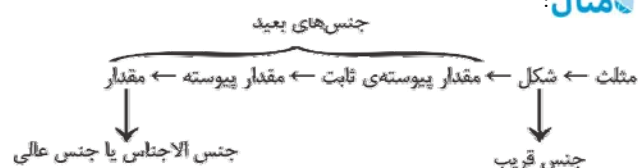
هر جنس ممکن است خود دارای سلسله‌ای از جنس‌ها باشد که به دنبال هم می‌آیند.

نزدیک‌ترین جنس را «جنس قریب» می‌گویند.

در سلسله اجناس جنس‌های دورتر را «جنس بعید» می‌گویند.

آخرین یا بالاترین جنس را «جنس عالی» یا «جنس الاجناس» می‌گویند.

مثال:

سوالات چهارگزینه‌ای

اقسام ذاتی

۱. ۷۱. مصادیق خارجی متشکل از «اجناس و فصول» همان ... می‌باشند و اجناس و فصول، به ترتیب موصوف به مفهوم درونی ... و ... می‌باشند. (متن صفحه‌های ۲۰ و ۲۱ کتاب درسی) (کنکور سراسری ۹۰)
- (۱) ذاتیات - مشترک - اختصاصی
(۲) انواع - مشترک - اختصاصی
(۳) ذاتیات - اختصاصی - مشترک
(۴) انواع - اختصاصی - مشترک
۲. ۷۲. در کدام یک «جسم» جنس همه مفاهیم شمرده می‌شود؟ (متن صفحه‌های ۲۰ و ۲۱ کتاب درسی) (کنکور سراسری ۹۴)
- (۱) هوا - پوست بدن - ماهی - اتم
(۲) لاک‌پشت - سرخی - سنگ - حیوان ناطق
(۳) عروس دریایی - خز - استوانه - سنگ
(۴) جسم غیرنامی - مجسمه - استقامت - خانه
۳. ۷۳. کدام عبارت درباره دو مفهوم «آجر» و «مکعب مستطیل» درست است؟ (متن صفحه ۲۲ کتاب درسی) (خارج از کشور ۹۵)
- (۱) هیچ یک عرضی دیگری نیست.
(۲) «دارای شش وجه بودن» ذاتی هر دو است.
(۳) هیچ ذاتی مشترکی ندارد.
(۴) هر دو، نوعی جسم بی‌جان هستند.
۴. ۷۴. تقسیم مثلث به قائم‌الزاویه و غیر قائم‌الزاویه ... (متن صفحه‌های ۲۱، ۲۳ و ۲۴ کتاب درسی) (خارج از کشور ۹۳)
- (۱) نشان‌دهنده انواع گوناگونی از مثلث است.
(۲) را می‌توان در انتهای سلسله اجناس مثلث جای داد.
(۳) مبنایی غیر از تقسیم شکل، به اقسام مختلف آن دارد.
(۴) نشان می‌دهد که هر یک از آن‌ها فصل مخصوص به خود دارند.
۵. ۷۵. در مورد مفهوم حاصل از انضمام دو مفهوم کلی ذاتی به یکدیگر، کدام گزینه درست است؟ (متن صفحه ۲۱ کتاب درسی) (آزمون کانون - ۸ بهمن ۹۵)
- (۱) می‌تواند در خارج مصداق داشته باشد.
(۲) حتماً دارای مصداق خارجی است.
(۳) دارای اقسام است.
(۴) می‌تواند به انواعی تقسیم گردد.
۶. ۷۶. در مورد مفاهیم کلی مشترک در میان چند نوع، کدام گزینه صحیح است؟ (متن صفحه‌های ۲۰ تا ۲۲ کتاب درسی) (آزمون کانون - ۱۵ بهمن ۹۵)
- (۱) می‌توانند بیرونی باشند.
(۲) در اقسام تعریف استفاده می‌شوند.
(۳) وجود خارجی دارند.
(۴) همیشه ذات شی را همراهی می‌کنند.
۷. ۷۷. عدم وجود فصل میان دو مصداق خارجی متمایز، نشان‌دهنده ... است. (متن صفحه ۲۱ کتاب درسی) (آزمون کانون - ۱۲ خرداد ۹۶)
- (۱) یکی بودن آن دو مصداق
(۲) عدم توانایی تشخیص فصل آن‌ها
(۳) مشترک بودن آن دو در اعراض
(۴) تعلق دو مصداق موردنظر به یک نوع
۸. ۷۸. مفهوم درونی مشترک همان ... است و مثال‌های آن ... و ... هستند و راه رفتن برای انسان ... محسوب می‌شود. (متن صفحه‌های ۲۰ تا ۲۲ کتاب درسی) (آزمون کانون - ۳ خرداد ۹۲)
- (۱) جنس - انسان - فلز - عرض خاص
(۲) فصل - سه‌ضلعی برای مثلث - تفکر برای انسان - عرض خاص
(۳) جنس - عدد - حیوان - عرض عام
(۴) فصل - نامی برای موجود زنده - حساس برای حیوان - عرض عام
۹. ۷۹. صفتی که گربه را گربه کرده ... است که ... گربه است که او را از سایر حیوانات جدا ساخته و به حکم ... می‌فهمیم که چنین حقیقتی در گربه هست و خودِ گربه ... است که مجموعه ... است. (متن صفحه‌های ۲۰ تا ۲۲ کتاب درسی) (آزمون کانون - ۹ بهمن ۹۴)
- (۱) فصل - اختصاصی عرضی - عقل - نوع - جنس و فصل
(۲) عرض خاص - اختصاصی عرضی - تجربه - جسم - جوهر و نامی
(۳) فصل - اختصاصی ذاتی - عقل - نوع - جنس و فصل
(۴) عرض خاص - اختصاصی ذاتی - تجربه - جسم - جوهر و نامی

۱۰. ۸۰. در کدام گزینه موارد بیان شده فقط «نوع» هستند؟
 (۱) سیب - گنجشک - فلز - سگ
 (۳) دایره - گندم - طوطی - سرب
۱۱. ۸۱. تقسیم انسان به سفیدپوست و سیاهپوست ...
 (۱) نشان می‌دهد که هریک از انسان‌ها فصل مخصوص به خود را دارند.
 (۲) نشان‌دهنده تقسیم انسان به انواع دیگر است.
 (۳) مبنایی غیر از تقسیم حیوان به انواع مختلف آن دارد.
 (۴) نشان می‌دهد که می‌توان برای انسان جنس قریب دیگری لحاظ کرد.
۱۲. ۸۲. در رابطه با ذاتیات کدام گزینه نادرست است؟
 (۱) یکی از آن‌ها شامل مجموعه دو مورد دیگر است.
 (۲) جنس همان ذاتی ذو اقسام است که بین چند نوع مشترک است.
 (۳) فقط یکی از آن‌ها می‌تواند در خارج موجودی حقیقی باشد.
 (۴) فصل را در بین تعدادی از مصادیق نوع مورد نظر می‌توان یافت.
۱۳. ۸۳. کدام موارد به ترتیب برابر با «عرض خاص» و «فصل» هستند؟
 (۱) نویسندگی برای انسان - حساس برای حیوان
 (۳) ناطق بودن برای حیوان - گزینه برای انسان

اقسام عرضی

۱۴. ۸۴. مفاهیم درونی اختصاصی و مفاهیم درونی اشتراکی، به ترتیب ... و ... می‌باشند و «راه رفتن» برای انسان، عرض ... می‌باشد.
 (متن صفحه‌های ۲۱ و ۲۲ کتاب درسی) (خارج از کشور ۹۰)
- (۱) اجناس - فصول - خاص
 (۳) فصول - اجناس - عام
۱۵. ۸۵. در عبارت «آدم، چیزی است که غذا می‌خورد و فکر می‌کند»، مفاهیم «آدم، چیز، غذا خورنده و متفکر»، به ترتیب بر کدام یک از موارد زیر منطبق هستند؟
 (متن صفحه‌های ۲۱، ۲۲ و ۲۴ کتاب درسی) (خارج از کشور ۹۱)
- (۱) نوع - جوهر - عرض خاص - فصل
 (۳) نوع - جنس عالی - عرض عام - فصل
۱۶. ۸۶. صفت «رونده» نسبت به مفاهیم انسان، جوهر، حیوان و جسم به ترتیب چه حالتی دارد؟ (متن صفحه ۲۲ کتاب درسی) (خارج از کشور ۹۵)
- (۱) عرض خاص - عرض خاص - عرض عام - عرض خاص
 (۳) عرض عام - عرض عام - عرض خاص - عرض خاص
۱۷. ۸۷. در رابطه با عرض خاص، کدام گزینه درست است؟
 (متن صفحه ۲۲ کتاب درسی) (آزمون کانون - ۷ فروردین ۹۶)
- (۱) بخشی از ذات موضوعی را که بر آن قابل حمل است، تشکیل می‌دهد.
 (۲) لازمه همه مصادیق یک نوع خاص است.
 (۳) خود دارای افراد و مصادیقی است.
 (۴) راه رونده نسبت به هیچ کلی‌ای، عرض خاص نیست.
۱۸. ۸۸. «ناطق و کاتب» هر دو، مفاهیم ... برای ماهیت انسان‌اند با این تفاوت که ...
 (متن صفحه‌های ۲۰ تا ۲۲ کتاب درسی) (آزمون کانون - ۲۱ خرداد ۹۵)
- (۱) ذاتی و درونی - اولی فصل و دومی عرض خاص انسان است.
 (۲) عرضی و بیرونی - اولی عرض خاص و دومی عرض عام انسان است.
 (۳) مشترک - اولی مشترک درونی و دومی مشترک بیرونی انسان است.
 (۴) اختصاصی - اولی اختصاصی درونی و دومی اختصاصی بیرونی انسان است.
۱۹. ۸۹. مثال برای «ذاتی و عرضی مشترک میان چند نوع» به ترتیب کدام است؟ (متن صفحه‌های ۲۰ تا ۲۲ کتاب درسی) (آزمون کانون - ۲۳ مهر ۹۵)
- (۱) شکل و دارای ضلع برای مثلث
 (۳) حیوان و ناطق برای انسان
 (۲) سه ضلعی و سه زاویه برای مثلث
 (۴) ناطق و ضاحک برای انسان

سلسله اجناس

۹۰. با توجه به مفهوم «جنس» و سلسله اجناس، کدام مورد نادرست است؟ (۲۰)
- (۱) هر جنسی زیرمجموعه‌ی همه‌ی اجناس بالاتر از خود است.
 (۲) هر جنسی خودش مرکب از یک جنس و فصل است.
 (۳) هر جنسی دارای ویژگی‌های عرضی بسیار است.
 (۴) هر جنسی توسط یک فصل قابل تقسیم است.
- (متن صفحه‌های ۲۳ و ۲۴ کتاب درسی) (سراسری ۹۵)
۹۱. گسترده‌ترین مفهوم نسبت به «طالبی»، کدام مفهوم است؟ (۱)
- (۱) میوه
 (۲) جسم
 (۳) جوهر
 (۴) کروی
- (متن صفحه‌های ۲۳ و ۲۴ کتاب درسی) (سراسری ۹۶)
۹۲. در عبارت «چیز استوانه‌ای شکل سبز رنگ» مقصود از چیز، همان ... است که ... می‌باشد و جنس عالی مفهوم «استوانه‌ای شکل» ... است. (۲)
- (۱) کیفیت - نوع عالی - جسم
 (۲) جوهر - جنس الاجناس - مقدار
 (۳) جوهر - جنس الاجناس - جوهر
 (۴) کیفیت - جنس الاجناس - مقدار پیوسته
- (متن صفحه‌های ۲۳ و ۲۴ کتاب درسی) (کنکور سراسری ۹۱)
۹۳. نمی‌توان گفت نسبت جنس به ...، مانند نسبت ... است به ... (۳)
- (۱) نوع - علم - تعریف
 (۲) نوع - فکر - استدلال
 (۳) فصل - عرض عام - عرض خاص
 (۴) عرض عام - فصل - عرض خاص
- (متن صفحه‌های ۲۲، ۲۳ و ۲۴ کتاب درسی) (کنکور سراسری ۹۳)
۹۴. جنس الاجناس مفاهیم «مکعب» و «دیوار» یکی ... (۴)
- (۱) نیست، اما ممکن است عرض عام آن‌ها یکی باشد.
 (۲) است ولی جنس قریب و فصل آن‌ها تفاوت دارد.
 (۳) است و عرض عام مشترک هم می‌توانند داشته باشند.
 (۴) نیست و در هیچ یک از کلیات پنج‌گانه، مصداق مشترک ندارند.
- (متن صفحه‌های ۲۳ و ۲۴ کتاب درسی) (خارج از کشور ۹۴)
۹۵. گسترده‌ترین مفهوم نسبت به «مکعب» کدام است؟ (۵)
- (۱) جسم
 (۲) مقدار
 (۳) مثلث
 (۴) شش ضلعی
- (متن صفحه‌های ۲۰ و ۲۱ کتاب درسی) (آزمون کانون - ۲۳ بهمن ۹۴)
۹۶. در کدام یک «مقدار»، جنس همه مفاهیم شمرده می‌شود؟ (۶)
- (۱) مثلث - هرم - خط - شادی
 (۲) مربع - هفت - استوانه - امروز
 (۳) شش ضلعی - مربع - سردی - مخروط
 (۴) هشت ضلعی - دایره - مکعب - استحکام
- (متن صفحه‌های ۲۰ تا ۲۴ کتاب درسی) (آزمون کانون - ۵ آبان ۹۶)
۹۷. با توجه به سلسله اجناس انسان و مثلث کدام گزینه درست است؟ (۷)
- (۱) جنس الاجناس انسان، با گیاه و جمادات مشترک است.
 (۲) مفهوم مشترک درونی بین حیوان و جماد، جسم نامی است.
 (۳) مفاهیم درونی مثلث، در اولین مرحله به چهار بخش تقسیم می‌شوند.
 (۴) مقدار پیوسته را نمی‌توان در تعریف اشکال دیگر غیر از مثلث به کار برد.
- (متن صفحه‌های ۲۳ و ۲۴ کتاب درسی) (آزمون کانون - ۷ فروردین ۹۶)
۹۸. در مورد سلسله اجناس گزینه نادرست کدام است؟ (۸)
- (۱) هر فقره از سلسله اجناس مشترک میان چند نوع است.
 (۲) هر فقره از سلسله اجناس نسبت به فقره قبلی جنس است.
 (۳) با پیشروی به سمت جنس عالی شمول مصادیق بیش‌تر می‌شود.
 (۴) جنس عالی لزوماً قابل تعریف نیست.
- (متن صفحه‌های ۲۳ و ۲۴ کتاب درسی) (آزمون کانون - ۱۶ خرداد ۹۳)
۹۹. کدام نسبت با بقیه نسبت‌ها متفاوت است؟ (۹)
- (۱) نسبت حیوان به انسان
 (۲) نسبت حیوان به آهو
 (۳) نسبت جسم نامی به حیوان
 (۴) نسبت جسم به حیوان
۱۰۰. نسبت جسم به انسان مانند نسبت ... به مثلث است و جنس عالی مفهوم «سبز رنگ» در عبارت «چیز بلند قامت سبزرنگ» ... است. (۱۰)
- (۱) شکل - جوهر
 (۲) مقدار پیوسته ثابت - مقدار
 (۳) شکل - مقدار
 (۴) مقدار پیوسته - جوهر
- (متن صفحه‌های ۲۳ و ۲۴ کتاب درسی) (آزمون کانون - ۷ فروردین ۹۵)

درس نامه

اقسام تعریف

کلید واژه‌ها: حد نام، حد ناقص، رسم تام، رسم ناقص،
شرح لفظ، شرح اسم

بخش مهمی از ادراکات ما را تعریف‌ها تشکیل می‌دهند و از تعریف کردن نمی‌توان پرهیز نمود «چرا که بخش مهمی از دانش ما پاسخ به چیستی‌هاست و این پاسخ چیزی جز تعریف نیست.

اقسام تعریف

ارسطو با استفاده از مفاهیم درونی و بیرونی یک موضوع چهارگونه تعریف را شناسایی کرد.

تأکید ارسطو: شرایط تعریف باید در هر چهار قسم آن موجود باشد، اما به هر حال بسته به قدرت علمی بشر و این که به چه محدودهای از مفاهیم درونی و بیرونی مسلط باشد تعریف از قوت بیش‌تری برخوردار خواهد بود.

حد تام	جنس قریب + فصل	مثلت: شکل سه‌ضلعی انسان: حیوان متفکر
حد ناقص	جنس بعید + فصل	مثلت: کمیت سه‌ضلعی انسان: جسم ناطق
رسم تام	جنس قریب + عرض خاص	مثلت: شکل سه‌زاویه‌ای انسان: حیوان ابزارساز
رسم ناقص	جنس بعید + عرض خاص	مثلت: مقدار سه‌زاویه‌ای انسان: جسم ابزارساز

نکته تعریف به حد قوی‌تر از تعریف به رسم و تعریف تام قوی‌تر از ناقص است.

تعریف حد تام چون تشکیل شده از مفاهیم درونی و ذاتی است به شناخت دقیق‌تر یک موضوع می‌انجامد. اگر شناخت فصل یا جنس قریب یک مفهوم مشکل بود می‌توان از اقسام دیگر تعریف استفاده کرد.

نکته انسان به «طور طبیعی» از همه اقسام تعریف استفاده می‌کند.

شرح لفظ

گاهی اوقات به جای تعریف یک مفهوم آن را معنی کرده و شرح می‌دهیم که به آن «شرح لفظ» یا «شرح اسم» گفته می‌شود. شرح لفظ تعریف حقیقی نیست. مانند:

منطق: دانشی که طرز کار ذهن در عمل تفکر را تشریح می‌کند.

نکته کلماتی مانند «چیز» یا «واحد» به دلیل بداهت، قابل تعریف نیستند.

توضیح تعریف دقیق و کامل اشیاء نه لازم است و نه ممکن.

درک درست قواعد تعریف کمک می‌کند که بتوانیم:

۱- تعریف منطقی انجام دهیم.

۲- میزان دقیق بودن هر تعریف را دریابیم.

۳- بدانیم چه چیزهایی قابل تعریف نیستند.

سوالات چهارگزینه‌ای

اقسام تعریف

۱. ۱۰۱. تعریف «تصور» به «کاری که برای رسیدن به چستی یک مفهوم انجام می‌دهیم» تعریف ... است.
(متن صفحه ۲۷ کتاب درسی) (کنکور سراسری ۹۲)
- ۱) نادرستی (۲) به حد تام (۳) به حد ناقص (۴) به شرح اسم
۲. ۱۰۲. هرگاه «انسان» را به «حیوان متفکر» یا «حیوان ابزارساز» یا «جسم ناطق» تعریف کنیم، به ترتیب کدام یک از اقسام تعریف را مورد استفاده قرار داده‌ایم؟
(متن صفحه ۲۷ کتاب درسی) (کنکور سراسری ۹۰)
- ۱) حد تام - حد ناقص - رسم تام (۲) رسم تام - رسم ناقص - حد ناقص - حد ناقص
۳) رسم تام - حد تام - حد ناقص (۴) حد تام - رسم تام - حد ناقص
۳. ۱۰۳. مفاهیم ... و ... غیرقابل تعریف هستند و شرح اسم در منطق ... محسوب نمی‌گردد.
(متن صفحه ۲۸ کتاب درسی) (کنکور سراسری ۹۱)
- ۱) هستی - وحدت - تعریف (۲) انسانیت - هستی - تعریف حقیقی
۳) چیز - وحدت - تعریف کامل (۴) آزادی - انسانیت - تعریف حقیقی
۴. ۱۰۴. درباره تعریف «حرکت» به «انتقال مکانی» و «انسان» به «چیزی که می‌اندیشد»، به ترتیب می‌توان گفت: اولی ... و دومی ... است.
(متن صفحه‌های ۲۷ و ۲۸ کتاب درسی) (کنکور سراسری ۹۳)
- ۱) شرح لفظ - نادرست (۲) رسم تام - نادرست
۳) شرح لفظ - حد ناقص (۴) شرح لفظ - نیز شرح لفظ
۵. ۱۰۵. کدام مفهوم در رسم ناقص «جسم نامی» باید به کار رود؟
(متن صفحه ۲۷ کتاب درسی) (کنکور سراسری ۹۴)
- ۱) زنده (۲) جسم (۳) جوهر (۴) میوه‌دار
۶. ۱۰۶. نسبت میان دو مفهوم مختلف که در یک حد تام به کار رود، از میان نسبت‌های چهارگانه کدام است؟
(متن صفحه‌های ۱۵ و ۲۷ کتاب درسی) (کنکور سراسری ۹۴)
- ۱) تباین (۲) تساوی
۳) عموم و خصوص مطلق (۴) عموم و خصوص من وجه یا تباین
۷. ۱۰۷. کدام عبارت درست است؟
(متن صفحه‌های ۲۶ تا ۲۸ کتاب درسی) (کنکور سراسری ۹۵)
- ۱) لازمه یادگیری قواعد تعریف، تعریف مفاهیم گوناگون است.
۳) استفاده از همه اقسام تعریف برای انسان طبیعی است.
۸. ۱۰۸. «جوهر ممتد» و «جوهر رنگی» برای «جسم» و «فلز مایع» برای «چیوه» به ترتیب کدام یک از اقسام تعریف هستند؟
(متن صفحه ۲۷ کتاب درسی) (خارج از کشور ۹۱)
- ۱) حد تام - رسم تام - رسم تام (۲) رسم تام - حد تام - رسم تام
۳) حد تام - رسم تام - حد تام (۴) رسم تام - حد ناقص - حد تام
۹. ۱۰۹. درباره تعریف «انسان» به «چیزی که فکر می‌کند» و تعریف «فصل» به «کلی مخصوص به یک ماهیت»، می‌توان گفت: اولی ... و دومی ... است.
(متن صفحه‌های ۹ و ۲۷ کتاب درسی) (خارج از کشور ۹۳)
- ۱) تعریف بی‌ربط - حد تام (۲) حد ناقص - اعم از معرف
۳) تعریف بی‌ربط - حد ناقص (۴) حد ناقص - حد تام
۱۰. ۱۱۰. در کدام یک هر دو تعریف، رسم ناقص «مثلث» هستند؟
(خارج از کشور ۹۴)
- ۱) مقدار دارای سه ضلع - مقدار دارای سه زاویه (۲) مقدار دارای سه زاویه - شکل دارای سه زاویه
۳) خط بسته دارای سه گوشه - کمیت سه‌ضلعی (۴) مقدار دارای سه گوشه - مقدار متصل دارای سه ارتفاع

۱۱۱. تقسیم تعریف به اقسام چهارگانه بر اساس کدام مورد است و کدامیک از موارد زیر تعریف حقیقی نیست؟ (متن صفحه‌های ۲۶ و ۲۷ کتاب درسی) (آزمون کانون- ۲۳ مهر ۹۵)
- ۱) استفاده از مفاهیم درونی - تعریف انسان به جوهر اقتصاددان
 - ۲) استفاده از مفاهیم بیرونی - تعریف انسان به جسم خندان
 - ۳) استفاده از مفاهیم درونی و بیرونی - تعریف انسان به بشر و آدمی
 - ۴) قوت و ضعف تعریف‌ها - تعریف انسان به حیوان ابزارساز
۱۱۲. کامل‌ترین قسم تعریف و تعریفی که حقیقی نیست، به ترتیب کدام‌اند؟ و کدام مفهوم در رسم ناقص «حیوان» به کار می‌رود؟ (متن صفحه‌های ۲۷ و ۲۸ کتاب درسی) (آزمون کانون- ۷ آبان ۹۵)
- ۱) حد تام - شرح اسم - رونده
 - ۲) رسم تام - شرح لفظ - جسم
 - ۳) حد تام - شرح لفظ - جسم نامی
 - ۴) رسم تام - شرح اسم - حساس
۱۱۳. کدامیک از مفاهیم زیر به کامل‌ترین شکل تعریف نشده است؟ (متن صفحه‌های ۲۷ و ۲۸ کتاب درسی) (آزمون کانون- ۸ بهمن ۹۵)
- ۱) سطح: مقدار دو بعدی
 - ۲) مثلث: شکل سه زاویه‌ای
 - ۳) جیوه: جسم مایع
 - ۴) اسب: جسم نامی شیبه کشنده
۱۱۴. تعریف «جسم» به «جوهر رنگ‌پذیر» و «آب» به «مایع بی‌رنگ و بو» به ترتیب چگونه تعاریفی هستند و نازک بودن برای لباس، کدامیک از کلیات پنج‌گانه است؟ (متن صفحه ۲۷ کتاب درسی) (آزمون کانون- ۷ فروردین ۹۶)
- ۱) رسم تام - حد تام - عرض عام
 - ۲) حد تام - رسم تام - عرض خاص
 - ۳) رسم تام - حد تام - عرض عام
 - ۴) رسم تام - رسم تام - عرض خاص
۱۱۵. تعریف‌های زیر را به ترتیب قوت مرتب کنید. (متن صفحه‌های ۲۷ و ۲۸ کتاب درسی) (آزمون کانون- ۹ تیر ۹۶)
- الف) گیاه = جوهر نامی
 - ب) انسان = حیوان ابزارساز
 - پ) سطح = مقدار دوبعدی
 - ت) مثلث = مقدار پیوسته سه‌زاویه‌ای
- ۱) پ - الف - ت - ب
۲) الف - پ - ب - ت
۳) الف - پ - ت - ب
۴) پ - الف - ب - ت
۱۱۶. تعریف دقیق و کامل اشیاء ... و مفاهیم «زندگی» و «انسانیت» ... (متن صفحه‌های ۱۱ و ۲۸ کتاب درسی) (آزمون کانون- ۱۹ خرداد ۹۶)
- ۱) به کمک حد تام صورت می‌گیرد - تنها به شرح لفظ تعریف می‌گردند.
 - ۲) امری غیرممکن است - تنها با شناخت قواعد منطق تعریف می‌شوند.
 - ۳) به کمک حد تام صورت می‌گیرد - غیرقابل تعریف هستند.
 - ۴) امری غیرممکن است - به تدریج تعریف می‌گردند.
۱۱۷. «جسم حساس» و «جسم ضاحک»، به ترتیب معرف چه چیزی و چه نوع تعریفی از آن هستند و در کدام جزء مشترک‌اند؟ (متن صفحه‌های ۲۷ و ۲۸ کتاب درسی) (آزمون کانون- ۲۴ مهر ۹۴)
- ۱) انسان - حیوان - حد ناقص و رسم ناقص - جنس بعید
 - ۲) انسان - حیوان - رسم ناقص و حد ناقص و عرض خاص
 - ۳) حیوان - انسان - حد ناقص و رسم ناقص - جنس بعید
 - ۴) حیوان - انسان - رسم ناقص و حد ناقص - عرض خاص
۱۱۸. تعاریف «حیوان نقاش»، «جسم ضاحک» و «جسم نامی ناطق» برای انسان به ترتیب چه نوع تعاریفی هستند؟ (متن صفحه‌های ۲۷ و ۲۸ کتاب درسی) (آزمون کانون- ۱۰ خرداد ۹۲)
- ۱) رسم تام - رسم ناقص - حد ناقص
 - ۲) رسم ناقص - رسم تام - رسم تام
 - ۳) رسم ناقص - رسم ناقص - رسم تام
 - ۴) رسم تام - رسم تام - حد ناقص
۱۱۹. تعریف «انسان» و «جیوه» به «حیوان ابزارساز» و «جسم نقره‌ای رنگ که در دمای محیط به حالت مایع است.» به ترتیب ... و ... می‌باشد و شرح اسم در منطق ... محسوب نمی‌گردد. (متن صفحه‌های ۲۷ و ۲۸ کتاب درسی) (آزمون کانون- ۸ آبان ۹۴)
- ۱) رسم تام - رسم ناقص - تعریف حقیقی
 - ۲) رسم تام - رسم تام - تعریف کامل
 - ۳) حد تام - رسم ناقص - تعریف کامل
 - ۴) حد ناقص - حد ناقص - تعریف حقیقی
۱۲۰. کدامیک از تعاریف ارائه شده، تعریف به رسم ناقص انسان نمی‌باشد؟ (متن صفحه ۲۷ کتاب درسی) (آزمون کانون- ۷ فروردین ۹۵)
- ۱) جسمی که سخن می‌گوید.
 - ۲) جسم نامی حساسی که ابزار می‌سازد.
 - ۳) جسم نامی که شعر می‌سراید.
 - ۴) جوهری که عشق می‌ورزد.